

Εργαστήριο 5: «Οστρακοφορία στην αρχαία Αθήνα»

Σκοπός αυτού του εργαστηρίου είναι να αναπαραστήσουν οι μαθητές, μέσα από παιχνίδι ρόλων και δραματοποίηση, τη διαδικασία μίας οστρακοφορίας.

Ο χαρακτήρας του εργαστηρίου είναι βιωματικός, καθώς αξιοποιούνται οι διδακτικές τεχνικές «παιχνίδι ρόλων/δραματοποίηση» (role-play) και η μελέτη περίπτωσης (case study). Οι μαθητές αναλαμβάνουν ρόλους που αντιστοιχούν σε συγκεκριμένες κοινωνικές και επαγγελματικές ομάδες της αρχαίας Αθήνας στις αρχές του 5ου αιώνα π.Χ. Η ταυτότητα που τους δίνεται αναφέρει, εκτός από το όνομά τους, το πατρωνυμικό, το δημοτικό και το όνομα της φυλής τους, καθώς η ψηφοφορία γινόταν κατά φυλή. Επίσης, αναγράφεται το επάγγελμά τους. Το σενάριο βασίζεται στις πραγματικές (όχι επινοημένες ή διασκευασμένες) ιστορικές συνθήκες της Αθήνας του 483/2 π.Χ. περίπου. Οι μαθητές, αξιοποιώντας ποικιλία παιδαγωγικών τεχνικών (παιχνίδι ρόλων, δραματοποίηση, σενάριο-μελέτη περίπτωσης) καλούνται να μεταφερθούν νοερά στη θέση ενός Αθηναίου πολίτη που ψηφίζει στην οστρακοφορία του 483/2 π.Χ., επιλέγοντας (με αιτιολόγηση) έναν από τους δύο υποψήφιους για οστρακισμό πολιτικούς (Θεμιστοκλή ή Αριστείδα). Δεδομένου ότι στην οστρακοφορία η ψηφοφορία ήταν μυστική, οι μαθητές-ρόλοι επιχειρηματολογούν σε μία τυχαία συνάντηση στην Αγορά, πριν από την ημέρα της ψηφοφορίας. Στο τέλος, ανακοινώνεται στην τάξη τι πραγματικά συνέβη και τι απόφαση έλαβε τελικά το σώμα των Αθηναίων πολιτών, δηλαδή το αποτέλεσμα της οστρακοφορίας (από γραπτή ιστορική πηγή ή από ντοκιμαντέρ-βίντεο), ώστε να συγκριθεί με τις απαντήσεις των μαθητών και να ακολουθήσει συζήτηση στην τάξη.

Το εργαστήριο για την οστρακοφορία μπορεί να υλοποιηθεί σε συνδυασμό με το [Εργαστήριο 4](#) της ίδιας ενότητας, με τίτλο «Μια κρίσιμη απόφαση στην Εκκλησία του Δήμου», αφού ουσιαστικά αποτελεί θεματική και χρονολογική προέκταση πάνω στο ίδιο θέμα (σύγκρουση Θεμιστοκλή και Αριστείδα για το ζήτημα της αξιοποίησης των εσόδων από τα μεταλλεία του Λαυρίου και, στη συνέχεια, οστρακισμός του Αριστείδα το 482 π.Χ.). Επίσης, εναλλακτικά θα μπορούσε η οστρακοφορία να αξιοποιηθεί και σε συνδυασμό με το [Εργαστήριο 3](#) της ενότητας, με τίτλο «Ασφαλιστικές δικλίδες της αρχαίας αθηναϊκής δημοκρατίας», όπου ο οστρακισμός αναφέρεται ως θέμα μίας από τις ομάδες που μελετούν ιστορικές πηγές και εξαγούν συμπεράσματα. Ο βιωματικός χαρακτήρας με τις δραστηριότητες δραματοποίησης του εργαστηρίου 5 θα μπορούσαν, λοιπόν, να αποτελέσουν μία προέκταση και εμπέδωση πάνω στο θέμα του οστρακισμού, μετά από τη μελέτη των ιστορικών πηγών που γίνεται στο [Εργαστήριο 3](#). Πάντως, σε κάθε περίπτωση, τα τρία προαναφερθέντα εργαστήρια, αν και αλληλεπιδρούν και έχουν θεματική και χρονολογική συνάφεια, όμως μπορούν επίσης να λειτουργήσουν αυτοτελώς και να αξιοποιηθούν μεμονωμένα και το καθένα ξεχωριστά, ανάλογα με τις ανάγκες και τις δυνατότητες κάθε τάξης.

ΑΠΕΥΘΥΝΕΤΑΙ:	Κυρίως σε μαθητές Γυμνασίου, με κατάλληλες όμως προσαρμογές, θα μπορούσε να υλοποιηθεί και στην Α' Λυκείου.
ΣΤΟΧΟΙ:	<ul style="list-style-type: none"> • Να μπορούν οι μαθητές να αναπτύξουν τα επιχειρήματά τους, υποδυόμενοι τον ρόλο ενός Αθηναίου πολίτη των αρχών του 5ου αιώνα π.Χ. • Να βιώσουν μέσα από τη δραματοποίηση και το παιχνίδι ρόλων τη σύγκρουση επιχειρημάτων και συμφερόντων ανάμεσα στις διάφορες κοινωνικές ομάδες του αθηναϊκού δήμου στις αρχές του 5ου αιώνα π.Χ. • Να φανταστούν και να αναπαραστήσουν, χρησιμοποιώντας τα διαθέσιμα μέσα, τη διαδικασία μίας οστρακοφορίας. • Να μελετήσουν κριτικά τις ιστορικές πηγές. • Να εργαστούν ομαδικά και να συνεργαστούν, καταλήγοντας σε κοινά αποδεκτές προτάσεις και θέσεις επιχειρημάτων.
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ:	3 διδακτικές ώρες.
ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΣΥΝΔΕΘΕΙ:	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Αρχαία Ιστορία</i>, Α' Γυμνασίου, κεφ. 4, ενότητα 5 «Αθήνα: πορεία προς τη δημοκρατία». • <i>Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή</i>, Γ' Γυμνασίου, κεφ. 8 «Τα πολιτεύματα και το Σύνταγμα» και κεφ. 12 «Δικαιώματα και υποχρεώσεις του πολίτη». • <i>Αρχαία Ελληνική Γραμματεία</i>, Α' Γυμνασίου, Ηροδότου, <i>Ιστορίες</i>, ενότητα 14 «Πριν από τη ναυμαχία». • <i>Αρχαία Ελληνική Γλώσσα</i>, Α' Γυμνασίου (επιγραφές σε όστρακα). • Τεχνολογία (κατασκευή οστράκων). • «Πανελλήνιοι Μαθητικοί Αγώνες Επιχειρηματολογίας - Αντιλογίας» (διοργανώνονται από το Υπουργείο Παιδείας σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών). • Εκπαιδευτική επίσκεψη στην Αρχαία Αγορά.

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ:

Μαυροπίνακας, Φύλλα εργασίας σε φωτοτυπίες, πηλός (για να κατασκευάσουν οι μαθητές δικά τους όστρακα), πινέλο και βαφή για πηλό (εναλλακτικά, μπορούν να χρησιμοποιήσουν κομμάτια από χαρτί ως όστρακα), κάλπη (ένα αγγείο που οι μαθητές μπορούν επίσης μόνοι τους να έχουν κατασκευάσει στο μάθημα της Τεχνολογίας, όπως και τα πήλινα όστρακα), καρτέλες με τις ταυτότητες των Αθηναίων πολιτών (δίνονται στο [ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α](#), από όπου ο εκπαιδευτικός μπορεί να τις εκτυπώσει), βιντεοπροβολέας (για την προβολή χάρτη με τις φυλές της Αττικής αλλά και την προβολή του βίντεο). Επίσης, στο πλαίσιο της δραματοποίησης, οι μαθητές θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν αυτοσχέδια σκευή –ρούχα, εξαρτήματα– που παραπέμπει στην αρχαιοελληνική (κλασική) ενδυμασία. Χρήσιμο υλικό και εικόνες μπορούν να αντλήσουν, εξάλλου, από το λογισμικό «Δημόσιος και Ιδιωτικός Βίος των αρχαίων Ελλήνων» και από την ιστοσελίδα http://www.tmth.edu.gr/aet/thematic_areas/p135.html

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

1η διδακτική ώρα

Προετοιμασία της τάξης και σύντομη εισαγωγή για το θέμα του οστρακισμού και τη διαδικασία της οστρακοφορίας (10΄).

- 1 Πριν από τη δραματοποίηση, είναι απαραίτητη η προετοιμασία της τάξης σχετικά με το θέμα του εργαστηρίου. Δίνονται οι απαραίτητες οδηγίες από τον εκπαιδευτικό σχετικά με τον οστρακισμό, δηλαδή την ιστορία του θεσμού και την περιγραφή της διαδικασίας (χρήσιμο υλικό μπορεί να βρει ο εκπαιδευτικός και στον [Φάκελο για τον εκπαιδευτικό \[Εργαστήρι 3, Β. Συμπληρωματικό υλικό, «Για τη Β΄ ομάδα»\]](#). Επίσης, [Φάκελος για τον εκπαιδευτικό \[Εργαστήρι 5, Β. Συμπληρωματικό υλικό, 1\]](#). Διανέμονται τυχαία οι καρτέλες με τις ταυτότητες των Αθηναίων πολιτών.

Κατανομή ρόλων και μελέτη των Φύλλων εργασίας (10΄).

- 2 Ο εκπαιδευτικός μοιράζει τυχαία σε κάθε μαθητή τα στοιχεία της ταυτότητας του ρόλου του σε καρτέλες που έχει εκτυπώσει (βλ. [ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α](#)). Ζητά από τους μαθητές να τοποθετηθούν «πάνω» στον χάρτη της Αττικής ανάλογα με τη φυλή στην οποία ανήκουν (βλ. [ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β](#)). Έτσι, συγκροτείται νοερά μία εικόνα της γεωγραφικής και φυλετικής κατάταξης των Αθηναίων πολιτών μετά τη μεταρρύθμιση του Κλεισθένη (σύνδεση με τα προηγούμενα στο μάθημα της Ιστορίας).

Εργασία ομάδων (25΄).

- 3 Διανέμεται το κοινό Φύλλο εργασίας (βλ. [ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ](#)), όπου περιγράφεται το σενάριο που κατατοπίζει τους μαθητές για το θέμα του οστρακισμού και παραθέτει ιστορικές πηγές για τους δύο πολιτικούς και στρατηγούς που ήταν υποψήφιοι, τον Θεμιστοκλή και τον Αριστείδη.

2η διδακτική ώρα

Οι μαθητές τοποθετούνται, ανάλογα με τη φυλή στην οποία ανήκουν, «πάνω» στον χάρτη με τις 10 φυλές της Αττικής, που μπορεί να προβάλλεται σε οθόνη με βιντεοπροβολέα (βλ. [ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β](#)). Μελετούν το κοινό Φύλλο εργασίας (βλ. [ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ](#)) για το θέμα του οστρακισμού και εκθέτουν τα επιχειρήματά τους σε μία τυχαία συνάντηση των Αθηναίων πολιτών στην Αγορά την ημέρα πριν από την οστρακοφορία.

Δραματοποίηση της συζήτησης στην Αγορά (45´).

1

Οι Αθηναίοι πολίτες συναντώνται τυχαία στην Αγορά την ημέρα πριν από την οστρακοφορία. Συζητούν για το θέμα και παρουσιάζουν τα επιχειρήματά τους υπέρ του ενός ή του άλλου υποψηφίου. Ο ίδιος ο εκπαιδευτικός παρακολουθεί εκτός «σκηνής» και επεμβαίνει μόνον αν κριθεί απαραίτητο, κυρίως για να διευκολύνει την απρόσκοπτη εξέλιξη της διαδικασίας και την ισότιμη συμμετοχή όλων, και όχι για να σχολιάσει τα επιχειρήματα των μαθητών.

3η διδακτική ώρα

Οι μαθητές δραματοποιούν τη διαδικασία της οστρακοφορίας. Γίνεται η καταμέτρηση των οστράκων των μαθητών και ανακοινώνεται το αποτέλεσμα στην τάξη. Στο τέλος, ο εκπαιδευτικός, επαναφέροντας τους μαθητές στο κλίμα της τάξης, ανακοινώνει το πραγματικό αποτέλεσμα της οστρακοφορίας του 482 π.Χ. μέσα από γραπτή πηγή ή βίντεο/ντοκιμαντέρ (βλ. [ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ](#)), ώστε να ακολουθήσει σύντομη συζήτηση για τα κίνητρα των πολιτών κατά την ψηφοφορία, αλλά και τις επιπτώσεις του οστρακισμού του Αριστείδη στην εξέλιξη των πολιτικών και στρατιωτικών γεγονότων της Αθήνας των αρχών του 5ου αιώνα π.Χ. (ελεύθερο το πεδίο για την επικράτηση του Θεμιστοκλή και την εφαρμογή του ναυτικού σχεδίου του, ώστε η Αθήνα να οδηγηθεί με ναυτική δύναμη στη Σαλαμίνα το 480 π.Χ., αλλά και να τεθούν οι βάσεις για τη δημιουργία της αθηναϊκής ηγεμονίας με την ίδρυση της Α΄ Αθηναϊκής Συμμαχίας μετά τα Μηδικά).

1 **Οστρακοφορία (25΄).**

Οι μαθητές, με τις κατάλληλες «σκηνοθετικές» οδηγίες του εκπαιδευτικού, γράφουν πάνω στο όστρακό τους το όνομα του υποψήφιου προς οστρακισμό πολιτικού. Ενθαρρύνονται να αντιγράψουν από εικόνες οστράκων (βλ. και σχολικό εγχειρίδιο Ιστορίας Α΄ Γυμνασίου, σ. 53) τα γράμματα της αρχαίας ελληνικής. Προσέρχονται κατά φυλή και ρίχνουν τα όστρακα μέσα σε ειδική κάλπη. Την οστρακοφορία εποπτεύουν οι εννέα άρχοντες και η Βουλή των Πεντακοσίων (ενδεικτικά μπορούν κάποιοι μαθητές να αναλάβουν αυτούς τους ρόλους). Επίσης, με schoini ορίζεται ο χώρος της ψηφοφορίας στην Αγορά, ενώ οι Αθηναίοι πολίτες ψηφίζουν κατά φυλή (βλ. [ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β](#) για τις 10 φυλές της Αττικής).

2 **Παρουσίαση στην τάξη της συνέχειας της ιστορίας και συζήτηση (20΄).**

«Τι έγινε τελικά;». Ο εκπαιδευτικός, με τη βοήθεια ιστορικής πηγής/παραθέματος ή/και βίντεο (βλ. [ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ](#)) ανακοινώνει στην τάξη τη συνέχεια της ιστορίας, όπου αποκαλύπτεται ποιος από τους δύο οστρακίστηκε τελικά. Δίνονται συμπληρωματικές πληροφορίες για τον οστρακισμό του Θεμιστοκλή που έγινε περίπου 10 χρόνια μετά κάτω από άλλες συνθήκες, αλλά και για την αμνηστία που δόθηκε στους εξόριστους Αθηναίους, όταν η πόλη είχε ανάγκη, και την επιστροφή του Αριστείδη στην Αθήνα πριν από τη ναυμαχία της Σαλαμίνας. Ακολουθεί σύντομη συζήτηση μέσα στην τάξη για τις πολιτικές επιλογές των Αθηναίων πολιτών και τα κριτήριά τους αλλά και για τον ρόλο των ηγετικών προσωπικοτήτων στην εξέλιξη των γεγονότων. Ζητείται από τους μαθητές ως **γραπτή εργασία στο σπίτι** να προβληματιστούν και να αξιολογήσουν τη συγκεκριμένη απόφαση του αθηναϊκού δήμου και την αποτελεσματικότητά της με βάση την εξέλιξη των γεγονότων.

[ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α](#)

[ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β](#)

[ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ](#)

[ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ](#)